

શ્રી ગણેશાયનમઃ

કનક કેશરી.

નાટકનાં ગાયનો.

રચવી અને છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

વીરૂલદાસ હેમજીભાઈ ભાવનગરવાળા.

શ્રી વિજય નૌતમ નાટક સમાજના માત્રીક
પ્રસાદ કરવાનું ઠેકાણું ગ્રાંટરોડ બે મે થીએટર, મુંબઈ

અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક્ક પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્વાધીન છે

શાહ ખુબશંદ અમીચંદના થી સુરત જઈને એ પ્રી. પ્રેસમાં
પ્રભુરાંકર નરસોરામ બ્યાસે છાપ્યું ખપારીઆ ચક્કા-સુરત.

આવૃત્તિ ૮ થી)

(પ્રત ૨૦૦૦

સંવત ૧૯૭૬)

(સને ૧૯૨૦

કિંમત ૦-૩-૦

કમદાર મુખાઈ સરકારની

જોખીરાઈ મેન્ટેલેશન રીટરીમાં વિદ્વાન સરકારી ડાક્ટરે અમારી બનાવેલી બાદશાહી ચાકુતી અનંગ વિલાસની ગોળાઓ એનાલાઈઝ કરીને તેમાં કોઈપણ જાતની નુકસાનકારક ચીજ નથી એવું સરટીફિકેટ આપેલ છે. અને એ હિમદા રજવાડી દવા અકસીર હોવાથીજ વિલાસતમાં પાસ થયેલા મોટા ડાક્ટરો, રાજા મહારાજાઓ, નવખો નથા દેશી અને અંગ્રેજ ગૃહસ્થો અને મોટા સરકારી અમલદારોમાં પણ ખુબ વખણાય છે.

બાદશાહી ચાકુતી.

અનંગ વિલાસ.

જમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકત પાછી લાવે છે. પુરુષાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી ચાકુતી વીર્યવીકારનાના તમામ વ્યાધી મટાડે છે અને વીર્ય ઘટ્ટ બનાવી ખરું પુરુષાતન આપે છે. ખરી મરદાઈ આપનાર અને નબળા માણસને પણ જીવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર. આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ બ્રહ્માચર્ય છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ જાતની પરેશની જરૂર નથી, ૪૦ ગોળાની ડબ્બી એકના રૂપિયા ૧૦

બાદશાહી યુનાની લેપ.

હિમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે. અને તે નસોને પુરતી તાકાત આપે છે. ખરું પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ ફોલ્ડમંદ ધલાજ છે, અહિસ એકની ડબ્બીના રૂપિયા આઠ. તમામ દવાઓનું પોસ્ટ ખર્ચ જુડે.

ડાક્ટર કાળીદાસ માતીરામ—રાજકોટ—કાઠીયાવાડ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૫૨૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૩૧૬ ૩૯૨૧

વિષય ૭ - ૨ - ૬

શ્રી હરિ ઈ પરબ્રહ્મ પરમાત્માને નમઃ

કનક-કેશરી નાટકનો ટુંક સાર.

અંક ૧ લો.

પ્રારંભ પ્રાર્થના.

પ્ર. ૧ લો. રાજ દરબાર—રાજ્યારોહણના શુભ પ્રસંગ પર આવ્યા વિશાળ રાજ્યના રાજા બનાવવા સંબંધી રાજા કનકસીંહ તથા કુમાર વિગેરેની પ્રભુ પ્રાર્થના સુવારાજ કનકસીંહના રાજ્યારોહણનો આનંદ, પિતાને પગલે પગથે ચાલી પ્રગળે પુણ્ય સુખશાંતિથી સાચવવા સંબંધી રાજ્યારોહ રાજાનાં પ્રતિજ્ઞા વચન, રાજા પ્રગળતી ઐક્યતાનું દિગ્દર્શન, મુખ્ય મંત્રી કૌટિલ્યસિંહ. અને મુખ્ય સરદાર કલ્યાણસિંહ વચ્ચે “ દરબાર બરવાના ધારા ” સંબંધી વિવેચન, નાયકાઓના નૃત્યમાન રાજા પ્રધાન વચ્ચે ઉપજેલું વૈરનું ઝંતુન.

પ્રવેશ ૨ જો અંતઃપુર—પ્રિયતમની પદરામણી પર રાણી બાતુમતી ના વિરહોદગાર, પ્રિયતમ પ્રિયતમા વચ્ચેના પ્રથમ પ્રેમોદ્યાર

પ્રવેશ ૩ જો અપહાનું મકાન—વિષવાપણાતી વિષતિથી કંટાળી અને સરખી વધતી સામાજ્યવતિ સુંદરી સુવતીઓનાં સુખ ભોગ બાળી સંતાપ પામતી અપહાના અંતઃકરણના બગાડાના ઉદ્યાર ઉધી કળવણી લઈ “ પોથીમાના રીંગણા ” જેવાં પંડિત મનેલા નકલી સુવારાના સાથી અને અપહાન પર આસક્ત થયેલા સીંહમજનું આવવું. પોતાની પંડિતશ

અને પ્રપચાષ્ટું જોતાળા અયું ગાકું ગમડાવવું, અને યોગ્ય વયે આવેલી કુંતલાના વરની શોધ કરવાનો નિશ્ચય કરીને જવું.

પ્રવેશ ૪ થો કેશરી જીવન—નાયકાઓના નાયરંજ સાથે શરૂ-ખીતાનમાં ગુલતાન અનેલા, અને કોટિલ્યતાના ભોગ થએલા કેશરીશીંહના પોતાના મોટાભાઈ કનકશીંહ પ્રત્યે કુટિલ ઉદ્દેશ, મહારાજા કનકશીંહનો પત્ર લઈ કુસુમપૂરથી જુદા દાસીનું આગમન, પત્રપાઠ કરતાંજ કેશરી ક્રોધાવમાન. જુદા પર અત્યાચાર, રાણી ભાગીરથીને હાથે જુદાનો બચાવ. સાખી ભાગીરથીના સ્વર સ્વામી પ્રત્યે કુટુંબકલહ નહીં આદરના આવશ્યકિય ઉદ્દેશ કેશરીએ તેનો કરેલો તિરસ્કાર અને અવસ્થા મુદ્દા આરંભવાનો નિર્ધાર.

પ્રવેશ ૫ મો કોટિલ્ય જીવન—મહારાજા કનકશીંહે કરેલા અપમાનનો બોધણ પ્રતિ શોધ લેતા સંબંધી કોટિલ્યશીંહના કોટિલ્ય ઉદ્દેશ. કળાવતીનો સાહેલીએ સંજે વાણી વિનોદ અમવચરકી સખીઓની ઠંડી ઠોલી, કુમાર કુસુમશીંહ અને કલાવતીનું પ્રણય મિલન—તથા ઉભયે એક સાથે નિરાધારેણું સમર જુમિનું ગમન.

પ્રવેશ ૬ ઠો અપભ્રાણ—કુંતલા—કિશોરનો માર્મિક પ્રણય વિનોદ અને અરણ્યપરસ એક ખીજ સાથે પરણવાની લીધેલી પ્રતિજ્ઞા, સિંહજીનું આગમન કાપટ્યમુર્તિ કુંતલાનું વિલક્ષણ વર્તન અને કુંતલાને નિહાળી સિંહજીના અંતઃકરણનું થએલું પરિવર્તન અપભ્રા સાથે કુંતલાના વર સંબંધી વિવેચન શીંહજીની મુખાંધ પર અપમાને થએલો ક્રોધ ઉભય વચ્ચે ઉપજેલો વિરોધ—

પ્રવેશ ૭ મો સમરજીમિ—કનકસોદની મુદ્દ થિનિર રણભૂમીમાં
અમ્મહથી આવી પડાયેલાં કેશરી અને કનકના સમરસ્થાનમાં
બેઠા,—ભાષ ભાષ વચ્ચે બીપણ મુદ્દ આરંભી નાહક નિર્દોષ
ચોદાઓનાં રૂપિરો નહીં રેભાવવા સંબંધી “રાજા કનકસો-
દના કેશરીસોદ પ્રત્યે—

“ધીકકાર લાખેસવાર એ અન્યાયના સંગ્રામ છે,
લક્ષણ નહિ એ ક્ષત્રિનાં પણ નીચ નરના કામ છે,
ક્ષત્રિ કુલ ગોરવ ત્યજી નવ અશત પંથે ચાલવું,
કરી કીર્તિ અથવા વીરતા કાં સ્વર્ગમાં અંતે જવું.”

વગેરે વગેરે બોધ વચન, કેશરીએ તેનો અસ્વીકાર કરવાથી
જાગેલો બીપણ સમરાનલ, એના કેમટિલ્યાસંહે શિખરમાં
લગાડેલા દાવજાલ, કટાકડીના કારી સમયમાં રાણી બાનુ
મતિ તથા બાળક કુમારને લઈ રક્ષણથે કલ્યાણસિંહનું પ્રયત્ન
અથવા મુદ્ધે કેશરીનો વિજય—

અંક પહેલો સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો અરણ્ય—અધમ મુદ્દથી જન્મ પામેલા કેશરીસિંહનું
સ્વ સૈન્યસહ નીકળવું અને કનકસોદને છુપાવવા મુખેત્રો
પણ પોતાની સમક્ષ રજુ કરવા કેમટિલ્યાસિંહને સ્વાના કરી
પોતે કુસુમપુરમાં સ્થાયનાથે જવું.

પ્રવેશ ૨ જો—સળગેલી શિખરમાંથી બાનુમત વગેરેને સહીસલા-
મત લઈ ગુપ્ત સ્થાનમાં કલ્યાણસિંહનું આગમન, રાણીનું
અંક ૬. કુસુમ કુસુમને સીમતા લઈવળી પ્રવેશ રાજા કનક-

સિંહનું પશુ આવમન કુમારને શોધી નિર્ભય સ્થાને મુકવા માટે વીર કમ્પાણ્યસિંહનું પ્રયાણ અને વિધિ મલિને માન આપતા મહારાજ કનકસિંહનું રાણીને આશ્વાસન અને શુદ્ધ પ્રત્યે મમન, નાદ તેમની શોધ કરતા કેટિસ્પસિંહનું આમમન, તે દરમ્યાન કુમારને સુરક્ષિત કરી વીર કમ્પાણ્યસિંહનું પશુ અને પ્રવત્તામમન સેન્ય સાથે કેટિસ્પને આવેલો જોઇ કમ્પાણ્યસિંહને ઉપજોડું કોધાવર્ષણ, કેટિસ્પ વચ્ચે વિતંડાવાદ, વધાદાર વીર કમ્પાણ્યની અલોકિક વધાદારી, અને કેટિસ્પની ખારણામાં તેણે પહોંચાડેલી ભયંકર જુગારી, ૨૦૦૯.

પ્રવેશ ૩ એ ચક્રમસિંહનું મહાન—કુંડનપુરના જોડટીમ કેટવાલ ચક્રમસિંહજીએ ચપલા પરના પોતાના હેણની મડિલી દરિયાદ, ચક્રમ અને સિંહલજી વચ્ચેનો વિતંડાવાદ, ચપલાના ચપલ ચક્ર ન્યાયથી ચક્રમ ભેળના ચક્રમસિંહની છુદ્ધ નરનાદ અને વીજ મુદત પર મુલતવી રાખેલી સિંહલજીની દરિયાદ.

પ્રવેશ ૪ એ અરવલ—નાલક કુમારકીર્તિસિંહ સાથે અરવલમાં જુલી પડેલી દુન્દુલ લસી આકંઠ કરે છે. તે દરમ્યાન કેલરી-સિંહ સેન્ય સાથે ત્યાં આવી તેની ખાસે ખારની માંચી કરે છે, અને કનકસિંહને પશુ તજ પોતાના પક્ષમાં આવવા અનેક પ્રકારે સમજાવે છે, દુન્દુલ જોડટી એ ન બચાવી તેને કેદ કરી લઇ આવે છે.

પ્રવેશ ૫ એ અરવલ—મનપાર અરવલમાં પદમુત વચ્ચેલા રાજા રાણી, કમંડી પુરી કહાણી, રાજાયાથી કમ્પાણ્યસિંહ રાણી સાથે જોઇ નિર્ભય સ્થાનમાં પ્રવલન—કેલરીનું બાળને

શોધતાં શોધતાં આગમન-ખંતે ભાષ્ટનું પુનર્મિલન, ઉભય વચ્ચે અચરકારક સંવાદ બાદ બીપણ રણસંગ્રામ હરમન દીવાની સ્થિતિમાં ભાનુમતિનું આગમન બોલી દીધર વચ્ચે પુનઃ ભયંકર સંગ્રામ ખીજ બાલુચી કુમાર કુસુમચીહન માતાની મદદે આગમન. કુસુમદ્વારા કેશરી, અને કેટિસ્મદ્વારા કુસુમ ધાયલ

રખેલો.

પ્રવેશ ૬ ઠા—કોરટે ચડેલા સોહલજીનું એક વખત પર મેલે ચપલા સાથે સમાધાન કરવા માટે ચપલા મહે આગમન. કુંતલા કિશોરના પ્રણય મીલનનો નાટ્ય પ્રયોગ અને કિશોરે ભજવેલો અત્તર ગુલાબવાળાનો સ્વાંગ. પ્રિયા પોપટનો આંતરિક ઉત્કંઠાસોહજીની સુખાધિનો પુનઃ જામેલો રંગ ટંગ, ફરીથી સોહલ, ચપલા વચ્ચે જામેલો જંગ.

પ્રવેશ ૭ થા—વિરામપુરમાં કલ્યાણચીહનું મકાન-અપરમા તાની મદદે જતાં જખ્મી થએલા કુમાર કુસુમચીહને આરામ માટે કળાવતીને પોતાના નીવાસમાં સોંપી કલ્યાણચીહને પુન પોતાના રાજા રાણીની સેવા માટે અરણ્યપંથ પ્રવાણ કુમારચીહની પિતૃભક્તીનું અલૌકિક પીઠાણ, પ્રણમી પ્રણમી નીના પવિત્ર પ્રેમની પરસ્પર દ્હાણ, બાદ કુર કેટિસ્મચીહનું અચાનક આગમન, કુસુમકળાનાં વીરત્વ વચન પીતા પ્રત્તિ વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ અંતે એ પ્રેમી પંખીને કુર કેશરી બાલ પહોંચતાં થએલું બેઠી નંધન.

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ જો અરણ્ય—ધનધોર અરણ્યમાં રાણી જાનુમતિનો હૃદયબોધક વીલાપ રાજા કનકસીંહ અને રાણી બન્ને બેલાન. રાજા રાણીની એ બીધણુ પરિસ્થિતિ પર વીર કલ્યાણસીંહનો કરુણામય પોકાર અને,

“દયાના દોર દારણુ દુઃશા એ દુખનો દરીયો,
ખરે મૃત્યુ ભૂમિમાં છે કસોટી કાજ એ લરિયો,
કંઈ આનંદ મંગલને કંઈ વરસાદ અશ્રુનો,
હસે છે કોક વ્યકતી ત્યાં રહે છે કાંઈ વ્યકતીઓ,

દયાના દારણુ દોર સંબંધો અસરકારક ઉદગાર સીપાઈદારા કુસુમ કળા કેદ થયાના મળેલા સમાચાર, બાદ રાણીને નિર્ભય કુસુમ કળા કેદ થયાના મળેલા સમાચાર, બાદ રાણીને નિર્ભય સ્થાનમાં સેવા સુશ્રુષા માટે કલ્યાણુ લઈ જાય છે. તે દરમ્યાન બેલાન થયેલા રાજા કનકસીંહના હાથમાંથી હથિયાર છીનવી લઈ કાટિલ્યસીંહ તથા કુર્ચીંહ કુટીલતાથી તેને કેદ કરી લઈ જાય.

પ્રવેશ ૨ જો કોટવાલ ચક્રસીંહનું દિવાનખાનું—ઓઝીરના કારકુનોથી કંટાળેલા ચક્રમસીંહનું પટાવાળાપર રમખાણુ-ચરાખીતાનમાં ગુલતાન-નાયકાઓ સાથે નચાવેલા નાચગાન, ચપલાએ ચપલ ચાવેલાં ચપલ ચક્રખાણુ સીંહ ચપલાના કરેલા હસ્ત મેળાપનું ઉરસપાણુ—”

પ્રવેશ ૩ જો કેશરી ભુવન—કચેલાં કોટી પુર કાર્યોથી કાટિલ્યને ચતો આંતરીક પશ્ચાતાપ, કેશરીએ તેને કરેલી કેદ, કુસુમ

કુમારને કેશરીના હુકમથી દેહાંત દંડની સજા, કલાવતી અને વંદા દાસીને દેહાંત દંડની સજા તથા ન્હાના કુવર કીર્તિ સીંહને પૃથ્વીપર પટકાવી મારનાં બાગીરથી રાણીએ કરેલો બચાવ.—
દેખોલો.

પ્રવેશ ૪ થો જંગલ—પાદ સીપાઇઓ કુદ્દમ કુમારને મારવા લાવે છે તે દરમ્યાન સધુના લીલાસમાં વીર કસ્માણુસીંહ આવી પહોંચી ઉપદેશના પ્રયત્ન મારથી તેમની મતી ફેરવી નાંખે છે. સેતાનોતુ સધુઓના રૂપમાં પરીવર્તન થાય છે.

હજારોનાં ગળાં રેંસી, પ્રપંચી પેચમાં પેસી,

કનલ નીર્દોષની કરવી, બળી એ નોકરી કરવી—૧

ત્યજી દઇ પ્રાણુની પરવા, કદી જઇએ અમે મરવા,

છતાં માલીક એ પરવા, બળી એ નોકરી કરવા—૨

કરી પ્રાણુહતી રહીય, કદર જ્યાં થાય ના કંઈએ,

નીરંતર રોદણાં રડીએ બળા એ નોકરી કરવી—૩

પરાધીન પોંજરે પડીએ, પરીણામે રડી રહીએ,

ખુશી થઇ વિગેવે વિચરીએ, બળા એ નોકરી કરવી.—૪

વજારે શબ્દોથી એવી અસાચારની નોકરી નાંહ કરવા સખ્ત પ્રતીજ્ઞા લે છે. કસ્માણુસીંહ તેઓને તથા કુમારને લઇ કનક સીંહને મુક્ત કરાવવા રવાના થાય છે

દીવાની બની પુત્રને શોધતી બાનુમતીને બાગીરથી સાથે મેળાપ થાય છે. બાદ કળા તથા વૃંદાને લગ્ન મારાએ મારવા આવતા બાગીરથી સર્વને બચાવી લઇ જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો જંગલ—હિન્મત દીવાની દશામાં જેલખાનામાં કનકસીંહની દશા અને સમયની બસીકામાં સંનંદા સજ્જત

ઉદ્યાર. ડેકરીનો પદ સંવાર, - કનક-ડેકરી વચ્ચેનો અંતીમ સંવાદ, ડેકરી કનકને પોતાનું મસ્તક નમાવી કરજો થવા દરજ પાડે છે, ત્યારે કનકસીંહ એક અવીનાશી સીવાવ અન્ય ઠાંધને પણ કનકસીંહનું મસ્તક નમશેજ નહીં એવો જવાબ વાળે છે. બેથી મુસ્સે થઇ ડેકરી તેને એકથઇ કતલ કરવાનો કુસીંહને કુકમ કરે છે. દરમ્યાન કુસુમ કમ્પાણીસિંહ વીજેર બાવી પહોંચી ડેકરીને ફેદ કરે છે. ૨૫મો.

અવેશ ૬ ઠો અપહારનું મહાન-હીરોરની રાહ જોતી કુંતલાનઃ વિંદોદ્યાર-હીરોર-કુંતલાનો રમુછ પ્રણય મીલાપ-અપજેઝેટ વાચતા વાચતા સીંહજીનું આગમનતે હાન પિતાના મરણજી હીરોરને પાછાણ-પેતા પાછળ પ્રણય વીસર્જન કરતો હીરોર અને હીરોર પાછળ પ્રણયપિણ કરતી કુંતલાને જોઇ અપહારને જાંઘી મહારામણ-ચમરાક સીંહજી એક પુક્તિ અજમાવી હાસો ૨ કુંતલાના પ્રણય બચાવે છે. અને ઉભયના હરતમીલાપ સાથે સીંહજીનું “ધર્મીનાટ્ય પુરાણોનું” પારાયણ સમાપ્ત થાય છે.

અવેશ ૭ મો રાજદરબાર-કુમાર કુસુમસીંહને રાજ્યાસનપર બેસાડી પ્રજાજનોને રાજ પ્રજાની દરજ રહમજાવી. આ અમાર અંસારથી કંટાળેલો કનકસીંહ સન્યાસ લઇ જવા નીકળે છે કુસુમ કુમાર ડેહીઓનો ન્યાય થતા સુધી તેને રોકે છે પીતાની હાજરીમાં કુસુમ ડેહીઓને ન્યાય કરે છે ડેહીઓસીંહને દેહાંત દંડની સજા ફરમાવવામાં આવતા તેના અંતઃકરજના અપાર પથાતાપના કબ્દો સાથે ડળાવતી રજુ થાય છે. અને પ્રણેહને વીનવી પીતાની સજાની ક્ષમા અ-

પાયે છે. બાદ કેકરીને કારામહની સબ્બ દરમાવતાં તે બહાંકારી
 રાબ કટર ખાંધ આત્મધાત કરી મરવા તક્યાર થાય છે.
 દરમ્યાન તેના પીતાનું રૂઢ અંતરિક્ષે બચાવતાં તેના પ્રભારે
 કેકરીને પોતાનાં ફલ કાર્યોનું જ્ઞાન થવાથી અપાર પ્રભાતાપ
 સાથે પિતાની અશ્વદમતી ટાળવા માટે કુમાર કંઈતસીંહને
 પોતાની કુંદનપુરની માઠી સોંપી મેઢાબામ કનકસીંહ સાથે
 નિમિષારૂપમાં તપ આરંભવા નિશ્ચય કરે છે. દરમ્યાન
 બાગીરથી, બાનુમતિ તથા કુમાર કીરતીસીંહને અને વંદા
 દાસી સાથે હાજર થાય છે તેમને જોઈ સાર્વના અંતરમાં
 દર્પ થાય છે બાદ પ્રધાન કહિટિભ્યસીંહ પશુ અવિધ્યમાં શુવન
 પ્રશુ ભક્તીમાં યાળવાની હમ્મજામાં કુસુમ કુમારના હસ્તમાં
 કુમારી કળાવતીનો હસ્ત સોંપી વનવાસી સન્ધાસી થવા
 તક્યાર થાય છે. કલ્યાણસીંહને તેની સેવાની કહર કરી મુખ્ય
 પ્રધાન પદ તથા જૂંદાના વંશજને રાજા તાલબની કત
 સોંપવા સાથે કુસુમ કળાના હસ્ત મેળાપ સાથે અમારા અ
 નાદ્ય પ્રયોગની સમાપ્ત થાય છે.

શાન્તિ ! શાન્તિ ! શાન્તિ !

કનક-કેશરી નાટકના મુખ્ય પાત્રો.

પુરૂષ પાત્રો.

કનકસિંહ...કુસુમપુરના મહારાજ.
 કુસુમસિંહ...કનકસિંહની જુની રાણીનો કુમાર; કુસુમપુરનો યુવરાજ.
 કીર્તીસિંહ...કનકસિંહની નવી રાણીનો કુમાર.
 કેશરીસિંહ...કુંદનપુરનો રાજા, કનકસિંહનો સગો ભાઈ.
 કેટલિયસિંહ...કુસુમપુરનો મુખ્ય મંત્રી.
 કલ્યાણસિંહ...કનકસિંહનો વફાદાર સરદાર.
 કુંરસિંહ...કુંદનપુરનો પ્રધાન.
 કિશોર...કુંરસિંહનો પ્રધાન.
 ચક્રમસિંહ...કુંદનપુરનો એસ્ટીમ કેટવલ.
 સિંહલજી...કુંદનપુરનો નિવાસી, એક પૈસાદાર ખત્રસ અવળી.
 રાજવણીથી અનેકો નકલી સુતારાનો સાથી પાછળથી
 ચપલાનો યજ્ઞેલો પતિ.

સ્ત્રી પાત્રો.

આનુભતિ...કનકસિંહની નવી રાણી, કુમાર કીર્તીસિંહની સગી માતા.
 આઝીરથી, કેશરીસિંહની રાણી.
 કળાવતી...કેટલિયસિંહની કુમારી, અને કુસુમકુમારની પ્રણયિની.
 ચપલા.....એક વિધવા ખત્રસજી, પાછળથી અનેલી સિંહલજીની આ.
 કુંતલા.....ચપલાની વિદુષી કન્યા.

તદુપરાંત-સાહેલીઓ કંચનાંચો નામકાઓ વિગેરે

સ્થળ—કુસુમપુર, કુંદનપુર, વિરાજપુર નિમિષારવણ અને તેની નિકટનો પ્રદેશ.

કનક-કેશરી નાટકના ગાયનો

નાન્દી—મંગળાચરણ

બાળાઓ—

૧

વંદુ વિમળ વિશ્વરામ

જયશ્રીરામ, જયલલામ, રાઝરામ પરશુરામ

ન્યારી નયારી કૃતિ નીરખી સ્વામ...વંદુ

નલ, નમ, નદ, નસન નામ

વિશ્વ વાર્ગિષિ વિમળધમ

અમર અમર હર અમર હર હર પ્યારા અભિરામ...વંદુ

કંચનીઓ—

૨

નીરે નીલધમ પદમન પરે ગરે રેગ પદનીમ

પદમમ પરે ગરે નીસા.....

સાર્નધનીને માનીધનીરે ગપરે ગપ

ધનીધપગરે માનીસા

તનન તનન દીમ નાદીઃ દીર દી । દીમ દીમ નત નત નન તન

દારો દારે દીમધે તનકનધે તન બલી લીલીમ

સ્મિત કમલ પ્રપુત રહો વાવતયંદ્ર દીરા કરો

નેક રેક નૃપવર શક્તિ ક્ષિત પ્રતિદિન દ્વિગુણીહો

જેતીર કીટ તકતા કટા ગગ દીન નમ પતા ગ્રીન તરાનધ

દીના કીટીત જેતીર કલતક તકોદધ—(૨)

સાહુમતિ—

૩

પિયુષ પ્રાણ પ્યારા પદાર્થ પ્રેમળ

અંતરના સાલ રસિક રસીયા રસાગ...પિયુષ

વજાંત વિહારથી બહાર વિરહી વિહરીયા
 આરો દેવાના, દેતે દિ'એ કું કું લાલ...પિયુષ
 કમળી વિરહની કદુ કંઈ વર્ણવી
 પ્રથમ પાવે પદું પ્રિયમણ લાલ.....પિયુષ

કનકે લાલુ—

૪

કનકે—" કાણી તું ખારી છે ખારી મુખકારી કમારી
 જોરી મુલકાણી મુલનર

લાલુ—" ડોડો છ હાથ મુજ કાથ તને એવી વાત
 બીજને જતાવો ખાર—"...કાણી

કનકે—" ના રીસાવો રાણી આવો "

લાલુ—" કુર જાઓ ના જતાવો. "

કનકે—" કાણી મુલજી માનિની માન "

લાલુ—" છ ન જવો.....કાણી

લાલુ—" જાઓ છવન મન મુંઝાવે

હોડી દો મચકાલે જાવે "

કનકે—" જાઓ છવન મન મુંઝાવે

તો ન પડશે ફરીયા પાવે "

લાલુ—" ના જાઓ છઆવો, રીજાવો મનાવો

આતમહારા હીમહાર "....કાણી

અપલ

૫

હારે ઝાને કહેવી વિધવાની આવી વિપતિ
 વિધવાની વિપતિ વિધવાને વિજતી.....હારે ઝાને
 વિધવા વનિતા વિહારી વિનાની
 સ્વામિ વિનાની બળી છંદવાની.....હારે ઝાને

સંભારના સખ વેળેવ સંપતિ
વિધવા કીને મન દોળી અજમતી.....હરિ ધેને.

અપહા—

૬

“ મિત્ર ચોર છે મોકર અણુણાજી સાવળા
બટકાળાજી વાહ કહેરી બાલજી
કરી કુતલાનું કામ બહેલા વળજે વિરામ ”

મિત્રહણ—“ વસીલી રામા બોળી માયા કારી કટાક્ષનીતે
મારી કટરીયા, બહા પ્યારી મારી કટરીયા

કંચનીઓ—

૭

કરાએ અરમવાનીએ પચાપચ જોમ બર બરે
તેરે કુરબાન અવસાહી નરીમે મરત કર કરે
પીલાકર ખચ જુલા દેતા હથ દીલસે ગમદો અણખ હ
તેરે કલ્મે પેંસાકારીદ કયું કર અરકપર પડે
અરામે નાજકી તરીક કયા હે હમસે અવકામીલ
મીઠાકર જે ગર્માઠો કાઢ માની દીલમે બર બરે

કેશરી—

૮

સમકેરો ચમકાવી અતરને હંકાવી છતી સંમત
સજી બરમા રણુ રમળમા અંદિળમા સવેના મુશાવી જીવ
અત્રુ દળને અષ સજ નમાવે જલ્લીમ જુલમ જમાવે જમીવો
બહાદુરી બળથી બતલાવો પુરી કરી મુવારી
મુશિમા આ કારી મુજબી કારી છતી સંમામ

કથાવતી—

૯

મનહર મુદબર મહુરી મીઠ માંડી નેત્રો ત્રાસ્યા
મિત્ર પ્રાણુ તોય ન બાબ્યા

વિરહીની પથ પથ જુમ સમ જાયે
 અંતર પ્રિય વીણુ જાતિ ગભરાયે
 તનમાં મનમાં લગી લાલ્ય હાય પ્રજ્વળે કાયા...પિયુ.
 શરદ ચંદ્રિકા સુહાવ શુભ કેવી ખીલી
 વળી વનવાટિકામાં વૃક્ષજતા કેવી ખીલી
 મૃદુ યૌવનની બહાર કેસી ખીલી-વિરહીની પલ

કળાને સાહેલીઓ— ૧૦

સા—“વાહ વાહ નાનકડી નાજુક નાર

શરમાતી ના આતી આ સાહેલી ”

ક—“ જોઓ સતાવો નહિં નાહક બનાવો

જાણી જાણી કોઓ જાહિયી બેઠેલી ”

સા—“આવે રસીક વર જો અલમેલી

મીટ માંડી રહી જ્યાં મદ થેલી ”

ક—“ પથ્થર પ્રતિમા સમી જણ્યાઓ

નાહક જાને જુને બનાવો ”

સા—“ જાણી રંગીલી રસીલી ખખીલી ”

ક—“ જ્યાં જાને બનાવો સાહેલી ”.....વાહ વાહ.

કુસુમ— ૧૧

પ્રાણથી પ્યારી, સરલસારી, મૃદુમુરલી,

જીમરે જડી મધ, જડી મધ હા— ”

કળા—“ અલમેલા આમ આવો, રસીલાજી રીઝાવો

મીટા અલમેલી માલાવો, હિમિં અંતરની જલકાવો

સ્વાતિક જળ વિણુ ચાલક જયમ ફું તલપું છું

પ્રિય પ્રાણુ વિના— ”

કું—“કુરબાન સદા નિજ પ્રાણ કરે,
પ્રણય પ્રણયિની પરેજ મરે”

કુંતલા—

૧૨

જંગ જોયનનો જાણીમ જમાવું હું
મન મોહનને માનસી મનાવું હું
પ્યારા પંખીજી પ્રેમ પિંજરે પુરી દઉં
મારી નયન જાણ એ અજણવાને વિધી દઉં
કુહું હું કુલાહું યૌવનનો જહાર હું—જંગ

કુંતલા—

૧૩

મળજો જરૂર માણીશું મોહન મારા
પ્રેમી પંખીજી પ્રેમ કુંજમાં પ્યારા.....મળજો
આનંદ આનંદ આજ અતિ મ્હારે
પ્રેમ અમૃત રસ ગેલીએ પ્યારા—”

દીશાર—દોહાવી લાલને લેતી તું લલનારે

પ્યારી પંખીણી તેં પ્રેમખાણુ માર્યા” મળજો

૧૪

ચપલા—ગેટ આઠિટ ગમાર, ચાલ હુમ્યા મારે;

વ્યભીચાર કરનારને પિત્તકાર છે,

સાંહલજી—“આઠ એમ જે-ટલમેન વૃક્ષ ખોદે છે તેણે,

લાયજી કેસ કોરટે જનાર છે.....ગેટ—

સુરત સુંદર છે, જંદા વીર નર છે,”

ચપલા—“શું શું તું નર છે ? ના ના ખચ્ચર છે.

જુરા કામી કુકર્મી પિત્તકાર છે.”

સાંહ—“ જંદા તારા માયાના સરદાર છે.”...ગેટ.

કેશરીને તેનું સેવ— ૧૫

હા જંગી શેરો સત્તુને ચોતરફ શેરો
 લરકરને આગળથી શેરો પાશીને સંભામે સર્વને દેખો
 સમશેરો ભેરદાર ચમકાવો તેજદાર
 દુરમનનો કારભાર મીલાવો ખાકસાર—હા જંગી
 રેખડો ભેર સત્તુઓ જોર જોર
 સરમાવી સત્તુ દોર જમાવો જંગી ભેર—હા જંગી

અંક પહેલો સમાપ્ત

અંક બીજો.

આદ્યમતી

૧૧

ભવંકર ભવરણ બીનિ પ્રદ બાસે
 રાજ નિવાસી ચર્મ કું વનવાસી
 માય શુન્ય આ હૃદય દુઃખથી તવાહ
 વિધીયે કસા કીધી થયા સુખ ન્યારા
 વપતિઓ સહુ ક્યારે ટલે ?
 છવન ખાઈ બાંને પ્રિયસત વિશુ હવે—

કનકે—

૧૭

પ્રભુથી પ્રાપ્તિ સુખની ભ્યાં ભાં પશુ દુઃખની બહી
 વિવાહોત્સવ થતા ભ્યાં ભાં જણાવે ચતુની બહી
 આવતી આહત વીર મરદપર

નામરદો પર આરત ક્યાથી ?

જોર ખરાબી સખીજન ઉપર

કંજુસ જન પર જહેમત ક્યાથી ?

મહાજી નને છે મંદ મુરબી

તારલીઓની સકિતજ ક્યાંથી ?

મહાજી—

૧૮

તું બાકી દાકી બાસાની, મુઠ્ઠા દીધાનર બની
પછીને મીઠાજી મુતે કરના મહેરબાની...મુઠ્ઠા.

મહાજી—તું બાકી દાકો સોહેલો :મેકુધો મન માણલો
બહેરો લખર રાહેલો તો તાવન્યા કુરબાની...મુઠ્ઠા.

મહાજી—કરકામીજી ભાત મુખે બાકી તુઠ્ઠાતાત

મહાજી—હાલેથી વધ બાહેરાત મુખે ન કરવું હેરાની...મુઠ્ઠા.

મહાજી—

૧૯

રવડું રાતદીન રાત વિજુ દયા પર કિરતાર કુપા કર

ભટકું ભવાનક ભવસરે જૂઠર દયા પર—કિરતાર.

છ માંસનું સંતાન છે આ હાલ નજર પર—કિરતાર.

જમું છું ખડાવરી બની કું કંદરે કંદર—કિરતાર.

મેળાપ મહારાજને મધવેશ માયાકર—કિરતાર.

મહાજી—

૨૦

મેળાવો કાઠ માયાજીરે મારો બાલ,

બાલુમને નીરખે નવન ક્યાં ?

હાલ કોને કું સુજાવુરે મુરા હાલ—મેળાવો.

દિગ્મત ઢેડે ના રહે હેયું ફાટી બલ,

આકૃત આ રહેતાં અરે, તનડું ત્રાસી બલ

ક્યાં સોહું ? ક્યાં પાસું ? રે મારો બાલ—મેળાવો.

કુતબ—

૨૧

ઠીક ઠીકી ઠીકી પ્રાણ પ્યારા, નવનન્ય તારા,

પારી બહો જીવન મુજ પ્રાણ,

હાલુ મોખીલા સ્વામ મારા—ઠીક

કિશોર—“હીપકસી હીપતી દારા હું મતંગ પ્રાણી છું.

પ્રિયા, તું બંસરી ને હું કુરંગ પ્રાણી છું

કુંતલા—નાહિજ નાય તમે લરવર હું નારી છું

પ્રભુસખ પ્રાણુ તમે પામર હું નારી છું

વાહજ દીલદાર વાહ વાહ—

કિશોર—અહુરી મુરલી તું હું મતંગ પ્રાણી છું,

દેવી તું દેવીદારા હું મનુજ પ્રાણી છું

કુંતલા—પિયુ પોપટ તમે પ્રિય પ્રાણુ શુકા નારી છું.

દયાના દેવ તમે એ દેવતી હું નારી છું.

કિશોર—વાહજ ગુલગર વાહવાહ—ઠીક

કળા—

૨૨

જીવન વિશ્રામ લ્યો, એવી નકમી વાત વિસારી

કદીસુખ તો કદી દુઃખ છે. વિરચીની કૃતિ તથા રો

કુ૦—કળા પ્યારી પ્રિયા નારી ખરે તારી કળા ન્યારી

મૃદુ મુર્તિ મનોહારી મને ડાંધો તે આભારી

કળા૦—ન બોલો નાય એ વેણો ભવોભવની હું દાસી છું

પ્રભુ પ્રિય પ્રાણુ મહારા આ પ્રભુતી હું ઉપાસી છું

અંક ત્રીજો.

કંઠ :

૨૩

પ્યારી પ્રમદાને પ્રભુજી બચાવોરે

સહુણી સતીને નહિ સતાવોરે—પ્યારો

ચંદ્રવદની ચારકાન્તિ ચતુરાને પ્રભુ બચાવોરે

સુંદરી સુભાગા સારા અહા ! પ્રિયપતિની છે અતિ પ્યારી.

વારાગના--

૨૪

અજકે અજામ મુગટ ઈલા સાલ ધનધા આર્યુ ઉમેદ્યુ

અલાહ મંજહી આહીન...અજકે.

મીઠા કાગલ લાચ લહીયો પિરિયજે આયજુજી

કાગલ ચવિયો.

ખીર ખડ્યુ કર્યો વેધા શાલવેધા આર્યુ ઉમેદ્યુ

અલાહમજ આહી...અનેક

હીનત રૂકનતેરતીથીઓ રાજિ ધરત

વુછજે તે કરી આધોરાજિ.

સુરસાધ્યો કર્યો શાલ વેધા આર્યુ

ઉમેદ્યુ અલાહ મંજ આહીન.

શંભુ-ચપલા--

૨૫

ચાલો ચાલો ચપલા રસીક રમાવર પુજુ પાલ તમારા

માનસ સરનાં રાજ હંસ થજ મુક્તા ફળને ચરશો.

હેવ હૃદય વસનારા મહારા--ચાલો.

હીં--ધન્ય દીવસ છે આજ અમારો

અં--પ્રેમી પતિ અખળાને તારો

સેવા સ્ત્રીકારીને પાપ નિવારો

હીં--નિશ્ચયિત ચાહુ પ્રાણુ--ચાલો.

કેશરી--

૨૬

આજ ગમ વિપત્તિઓ વણુમાઇ

કર્મ મતિ મહારી ન્યારી નયારી પ્યારી પ્યારી

છગ બળથી કીધીજ સવાઇ

ઉરના ઉમેદ પુરી કીધી કળખળમાં

જ્ઞાત ; દીપ્તી, શક્તિ, તે શ્રી મળી ગઇ અમાપ
વિજયતી વધાઇ આજીવન

કુમુદ—

૨૭

હસા થઈ આ શી પ્રભુ મહારી
અલગ થઈ અલગેથી પ્યારી
કળા થઈ ગઈ શશીથી ન્યારી
યથો કુર આથી વિધી શું કામ ?
વિધાતા તુજ કૃતિ છે પ્યારી થઈ ખ્યારી...હસા
જગધર જગધર તું છે પાલક ટાંગક સૈનો
મુજ પર કર દયા, વિશ્નુ પર કરતું મયા, દીનદાસ આ
વિશ્વધાર, વિશ્વધાર, વિશ્વમાં વશી રહેનાર...હસા

ભાઈ

૨૮

ક્યાં મળે પ્રાણ્ય જીવન પ્યારા
ધરણીએ સુત ક્યાં છે મહારા
પ્રભુ ભક્ત વસલ કાં ગિરદ ચુકા
પદ ધર્મ ધુરંધર કાં ધર્મ ચુકા
સ્વામી સુત મેળાવો મહારા—ક્યાં

કનક—

૨૯

જીવન પલટાઈ જવાનું ખરે અંતે ખરી જાનું
એથી બહેતર છે કે આખર કે ભાષામાં મરી જાનું
કલેવર ખાકથી નિપજાયું ખરેખર ખાક માવાનું
વીરાગી રાગી કે ભોગી ભલા શું દાને જવાનું
વેરાગીમાં પ્રજાળવું એ ખરેખર દોળીમાં જળવું
ટીલી કાળી લઈ કરવું બહુ એથી અધીક મરવું

કુંતલા—

૩૦

છોડો છોડો પિયુજ કર છોડો

શરમાવો ના બોળી નાર

કિં—“ અલભેલી રંગીલા તું છે પ્યારી ”

કું—“ છે ન્યારી પ્રિત તમારી છોડોજ દીલદારી

વિલાસી, હુલાસી, લાલાજી, જાઓજી—છોડો—

કિં—મીઠી મુતિ આ તારા હસી ગઇ દીલમાં

વસી તન મનમાં”

કું—“ તન અતિ છલકાય મનમલકાય અંતર માંદા

કંપ કંઠ થાય, મદન વ્યથાય—છોડો—

સીંહલ ચપલા અને કિરોર કુંતલા—૩૧

થઇ ગઇ સહી રી શાદી થાતી મઢી ખરખાદી

આતો ખની આખાદી ઇચ્છા પુરી થઇ છે આજ

ઠીક જોડી મળી હાં પ્રણય કળી ખીલી

નાચો ગાવો આવો ધ્રુમ મચાવો ને આપસમાં આજ

સર્વે—

૩૨

વિજય જય જય વિષ્ણુ વરદયો

ક્ષત્રિ કુળ માર્તંડ પ્રગટયો

શ્રી પતિ શ્રીકાર કરજ્યો

કિરતાર, પાલનદાર, ગુણ આગાર. સૌ સુખ સારવું

તુંહી જ્યોતિષું વિહુતિ વિશ્વમુર્તિ પ્રાણ પ્યારા

અર્પ સક્ષી સૌથી ન્યારા—વિજય—

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

જાહેર ખબર.

અમારી કંપનીના નીચલા નાટકોના ગાયનોની
ચોપડીઓ જ્યાં અમારો સુકામ હશે ત્યાંથી રોકડી
કિંમતે મંગાવ્યાથી મળશે.

ચોપડીનું નામ કિંમત ચોપડીનું નામ કિંમત.
ગિલ્લમંગળ ઉદ્દે સૂરદાસ માતૃપીત ભક્ત પુંડજીક

૦-૩-૦ ૦-૩-

શ્રી ભક્તવિજય ૦-૩-૦ વિશ્વ પ્રેમીકલાપી ૦-૩-

સુરેખા હરણ ... ૦-૩-૦ અમર લક્ષ્મી ... ૦-૩-

નાગર ભક્ત ... ૦-૩-૦ પીપાભગત ... ૦-૩-

નીલમ માણેક ... ૦-૩-૦ હાથલ પદમણી ૦-૩-

યોગકન્યા ... ૦-૩-૦ જોસલ તોરલ ... ૦-૩-

મનહરમેના ... ૦-૩-૦ બીરબલ બાદશાહ ૦-૩-

મહામેતા-કાકરખરી ૦-૩-૦ પ્રવિણ સાગર ... ૦-૩-

જોહરે શમશીર ૦-૩-૦ રાજ લીલા ... ૦-૩-

શ્રી જયમતી ... ૦-૩-૦ મહારાજા ચાંતડું ૦-૩-

ઉર્વશી-પુરુષા ૦-૩-૦ માલવિકા-ગિમિત્ર ૦-૩-

કનક દેશરી ૦-૩-૦ સ્વામીભક્ત સામાન્ત યા

૦-૩-૦ વીર દુર્ગાદાસ ... ૦-૩-

વિઠ્ઠલદાસ હેમલભાઈ ભાવનગરવાળા.

શ્રી વિ. ના. ના. સમાજ.

